

ЗВ'ЯЗДА

ОРГАН ЦК І МЕНСКАГА АБКМА КП(б)Б

№ 217 (6193) | 18 верасня 1938 г., нядзеля | ЦЕНА 10 КАП.

ЗАБЯСПЕЧЫЦЬ ГЛЫБОКАЕ Вывучэнне гісторыі ВКП(б)

Кароткі курс гісторыі Усесаюзнай (комунистычнай партыі) (большевікоў) прыкаваў да сябе ўвагу ўсіх комунистаў, усіх непартыйных большевікоў, гэтай па-сталінай мудрай навуковай працы скапінатранавы вопыт будучыцтва самай перадавой, самай рэволюцыйнай партыі, тут сабраны най-вышэйшае ідэінае багацце большевізма. Глыбокае вывучэнне Кароткага курса гісторыі ВКП(б) уявіць партыю магутнай ідэяльнай зброяй, дапаможа ліквідаваць тэарэтычную слабасць нашых партыйных кадраў. Перад намі арава ва ўвесь рост стаіць задача: цэлісна ўсю партыю ў вывучэнне гісторыі ВКП(б).

Справа гэта сур'ёзная і адказная, якая не перыць спешкі і шуміхі, патрабуе паслядоўнасці, стараннай падрыхтоўкі і высокай арганізаванасці. Гэба вразумець, што гутарка ідзе не аб кампаніях, якія звычайна маюць звычайны кароткі тэрмін, а аб плацдармаў, палітычным вывучэнні.

Паспешнасць, усяляка ролу парадка і шуміха ў такой справе могуць прынесці толькі шкоду. Яны непаўнапраўна прывядуць да верхаўладства, і та не будзе дасягнута. Сіла-ж большевіцкай прапаганды заключаецца ў тым, што яна да канца раскрывае сутнасць пытання, глыбока аналізуе і з'яўляе іх сутнасць, пераконвае і ідзе папера. Толькі такім чынам можна выхоўваць нашы партыйныя кадры і загартоўваць іх ідэяльна.

Між тым ужо нямаюць ёсць прыклады паспешнага, неур'яднага падрыхтоўкі партыйных арганізацый да вывучэння Кароткага курса гісторыі ВКП(б). У радзе месці кіраўнікі не падумалі аб тым, з чаго-ж пачаць вывучэнне гісторыі партыі, якія для гэтага патрэбны мерапрыемствы, і не засталі перад сабой асноўнага пытання: якую правесці падрыхтоўчую работу для таго, каб прыступіць да глыбокага вывучэння Кароткага курса гісторыі ВКП(б)? Замест гэтага яны заахоп, у экстрэмным парадку назначыць першыя заняткі ўсіх (абавязкова ўсіх) партыяў.

Такі паспешлівы падыход паказвае няправільны рашэнні. Вывучэнне гісторыі партыі сам-там з'явіць да маравых чытак лёду не ў абавязкова перапынкі, без неабходных растлумачэнняў, не даўшы слухачам самім сцунтоўна азнаёміцца з матэрыялам. Між тым вядома, што кожны раздзел падручніка, асабліва чварцверты, які прыводзіць філасофію марксізма-ленінізма, тэарэтычным асновам большевіцкай партыі, патрабуе падрыхтоўкі, уважлівага разбору з алуомі у руках, бо ў кожнай фармулёўцы Кароткага курса закладзена велізарны тэарэтычны і палітычны змест. А невадакладны кіраўнікі не хочучы аб гэтым падумаць і няносіць шкоду інтарэсам большевіцкай прапаганды.

Опешка была прынята і ў рабоце групой партыйнай асветы. Неадкладна, як толькі ў «Правду» з'явіўся чарговы раздзел падручніка, адзінаццаць яго «спраўляючы», чыталі першы і другі раздзелы, не ведаючы, што скавана ў трохі, не маючы дастатковага ўвядзення аб курсе ў цэлым.

У першым і ў другім выпадку з'явілася алуэсць падрыхтоўчай работы з боку партарганізацый, імяненна па-кампанейску «спраўляючы» важнейшае пытанне.

З чаго-ж павіна быць пачата падрыхтоўка да глыбокага вывучэння Кароткага курса гісторыі ВКП(б)? Пачаць трэба з падрыхтоўкі прапагандыстаў. Гэта асноўнае, цэнтральнае пытанне, не вырашыўшы якое, нехта вырашыць іншыя пытанні.

Кароткі курс гісторыі ВКП(б) тэарэтычна абавязвае ўвесь гіганцкі тэарэтычны вопыт большевіцкай партыі, ён ідзе сапраўды навуковае, марксісцкае тлумачэнне складаных момантаў рэволюцыйнай барацьбы рабочага класа і яго партыі. Трэба вразумець усю глыбіню мудрасці гэтай навуковай працы і навучыць на ёй комунистаў большевіцкаму мастацтву барацьбы і перамогі. Ці не яно, якую велізарную ролу павіна адыграць кадры партыйных прапагандыстаў, якім даверана палітычнае выхаванне членаў партыі, якія павіны ланесці да слухачоў кожнае слова Кароткага курса гісторыі ВКП(б)?

Партыя прытунае да новай, вялікай работы, да якой нельга падыходзіць са старой меркай. Несумнянна, што нашы прапагандысты адчуваюць патрэбу ў сур'ёзнай падрыхтоўцы перш, чым пайсці да сваіх слухачоў. Толькі тая партыйная арганізацыя забяспечыць поспех справы, кіраўнікі якой будучы збірць на заняткі цвет прапагандысцкіх сіл, гутарыць з людзьмі.

растлумачваць штораз усеагульнае пытанні, растлумачваць тое новае, што змяшчаецца ў Кароткім курсе гісторыі ВКП(б) і рэгулярна працаваць з прапагандыстамі. Невялікая група найбольш вядомых прапагандыстаў, якая атрымала такую падрыхтоўку, адоле абавязкі другую, больш шматлікую групу прапагандыстаў, і такім чынам, нашы прапагандысцкія кадры ў працесе заняткаў будучы самі пераўтварацца. Папярэдняя падрыхтоўка прапагандыстаў, іх пастаяннае ўдасканаленне — найбавязавячая ўмова поспеху партыйнай асветы.

Кіруючыя партыйныя работнікі, сакратары абкомаў, гаркомаў, райкомаў павіны ўзяць у свае рукі арганізаваную прапаганду і падбор прапагандыстаў. Галоўнае заключэнне ў тым, каб прапагандыстамі ў першую чаргу сталі самы кіруючыя партыйныя работнікі — сакратары і члены партыйных камітэтаў. Састаў прапагандыстаў павінен уключаць у сабе кіруючыя партыйныя работнікі. Гэта дазволіць правільна арганізаваную справу, дапаможа тэарэтычна падрыхтоўцы нашых кіруючых партыйных кадраў.

Асноўнай умовай поспеху прадастаўленай заняткаў у гуртках з'яўляецца павышэнне індывідуальнае чытанне раздзелаў Кароткага курса гісторыі ВКП(б). Трэба даць магчымасць кожнаму комунисту ўважліва прачытаць апублікаваныя створкі падручніка і добра ўясніць прычытаннае. Толькі пры грунтоўным азнаёмленні слухачоў з Кароткім курсам можна гаварыць аб паспяхавой, глыбокай рабоце ў гуртках. Хіба можна прывесці колькі-небудзь нармальнаму, што людзі ідуць на заняткі гуртка, не прадумаўшы матэрыялу, не пераварыўшы прычытанна і не прачытаўшы яго і след адну тэму, у пажарным парадку пераходзяць да другой? Такая гонка нічым не вынікае і нічым не можа быць апраўдана.

Глыбокае вывучэнне гісторыі ВКП(б) пачнецца пасля выхаду Кароткага курса асобнай нінгай. Тады па-сапраўднаму павіны заахвочваць гурткі партыйнай асветы, а зараз час, што застаецца, трэба прысвяціць падрыхтоўцы прапагандыстаў і папярэдняму азнаёмленню комунистаў з Кароткім курсам.

Вывучэнне Кароткага курса гісторыі ВКП(б) унімае ўсю прапагандысцкую работу на высокім узроўні. Трэба растлумачыць партыйнаму алуому, усім комунистам выключнае значэнне Кароткага курса, яго каласальную ролу ў справе выхавання сталінскай большевіцкай партыі, патрабуе алуомі большыя зусілы. Трэба рашуча змагацца з малейшымі скажэннямі ў выкладанні, з несур'ёзнымі адносінамі да прапагандысцкай работы.

У нас ёсць яшчэ невулікі, якія ўхіляюцца ад глыбокага, жывога ўдзялення партыі пераўтварацца ў фармальнасць. Так, напрыклад, загадчык аддзела прапаганды Кіеўскага гаркома КП(б)У тав. Осташкоў даў прыпагандаўнае горада «ўстаноўку»: калі партыйныя школы прайшлі піль тэм, то яны вывучаюць Кароткі курс гісторыі ВКП(б) толькі па тых тэмах, якія асталося непрыйдзенымі па старой праграме. Такае ж укаванне даў сакратар Магееўскага гаркома КП(б)У тав. Корняў, які прывітаваў пачаць вывучэнне Кароткага курса гісторыі ВКП(б) з перага раздзела толькі ў тых школах, дзе закончаны толькі чварцверты тэм, па праграме старога падручніка, якія закончылі Што датычыць школ, якія закончылі і восьму тэм, то, па ўстаноўцы тав. Корнява, яны быць не павіны вывучаць першыя пяць раздзелаў, а пачаць прама з таго раздзела, які будзе адпавядаць чарговай тэме.

Абавязак партыйных арганізацый заключэнне ў тым, каб растлумачыць пачынаючым палюбнікам «спраўляючы» ўся сетка партыйнай асветы, якая займаецца вывучэннем гісторыі ВКП(б), павіна поўнаасцю і цалкам вывучыць Кароткі курс гісторыі ВКП(б), адобраць ЦК ВКП(б).

Трэба павыраіць тэмама і другую памылку. Знаходзяцца кіраўнікі, якія ўстаноўляюць лёду не двухмесячны або трохмесячны тэрмін для вывучэння Кароткага курса гісторыі ВКП(б). Падобная опешка не даць нічога, апрача шкоды.

Трэба прыняць усё сілы да таго, каб арганізацыя партыйнай асветы была на ўзроўні ленінска-сталінскага Кароткага курса гісторыі партыі. Пачынаецца перыяд глыбокай і сур'ёзнай асветы партыйных кадраў. Гэта яшчэ больш загартае партыю, зробіць яе яшчэ больш магутнай, уявіць яе багачэй непераможнай зброяй марксізма-ленінізма.

СТАНОВІШЧА ў Чэхаславакіі

РОСПУСК ГЕНЛЕЙНАЎСКОЙ ПАРТЫ

ПРАГА, 16 верасня. (БЕЛТА). Пастаноўна чэхаславацкага ўрада генлейнаўскай партыя распущана і абвешчана па-за законам.

Надзвычайнае становішча пашыра на ўсе акругі Судэцкай вобласці. Выдава распарджэнне аб абавязковай злучы на працягу бліжэйшых 24 гадзін усякай зброі, якая ёсць у грамадзян, што пражываюць у 63 акругах Чэхіі. Асобы, не здаўшыя гэ працягу ўстаноўленага тэрміну зброі мясцовым органам паліцыі і жандармерам, падлягаюць арышту і аддачы пад суд па артыкулах закона аб ахо-ве рэспублікі.

ПРАГА, 17 верасня. (БЕЛТА). Чэхаславацкі ўрад выдў рад новых пастаноў па забяспечэнню рэспубліканскага парадку ў краіне. Распущана не толькі генлейнаўскай партыя, але і ўсе арганізацыі, якія знаходзіліся пад яе кіраўніцтвам. У памяжканых усіх абласных цэнтрах генлейнаўскай партыі (Прага, Карлавы Вары (Карабел), Усці над Лабам і т. д.) праведзены выбоскі. Усе знойдзеныя пры выбоскіх матэрыялы канфіскаваны, памішканы апычаты.

Пры выбоску ў будынку цэнтральнага кіраўніцтва генлейнаўскай ў Хе-бе знойдзены спісак 80 тысяч асоб, якія павіны былі прымаць удзел у пачыне са зброяй у руках.

У памяжканых генлейнаўскіх камітэтаў знойдзена шмат зброі. Пры выбоску ў доме аднаго генлейнаўскага гавара знойдзена тры скрынні ружыяў, 10 аўтаматычных вінтовак і шмат агнястрэльных прыпасу германскага паходжання. Багд генлейнаўскага штурмавікоў у 6 чалавек пра-вавала аказаць супрацьленне пры выбоску. Усе яны арыштаваны і адданы асабому суду. У радзе камітэтаў генлейнаўскай партыі знойдзены ўзрыўчатныя вышчыствы, якія хаваіся ў кансервальных банках, у бейзавяных ба-ках і т. п.

СТАНОВІШЧА ў Чэхаславакіі

РОСПУСК ГЕНЛЕЙНАЎСКОЙ ПАРТЫ

Загал аб абавязковай злучы зброі і агнястрэльных прылад на працягу 24 гадзін распущэння таксама на ўсе акругі Маравіі.

Мерапрыемствы ўрада ў захавленнем сустрэці шырокімі масамі чэхаславацкага народа.

У сувязі з распаўсюджанымі чуткамі аб тым, нібы Чамберлен прапанаваў Гітлеру правядзенне ў Судэцкай вобласці плебісцыта і ўвядзенне туды міжнароднай паліцыі, намеснік прэм'ер-міністра Бехіне выступіў сёння ў афіцыйнае міністэрства замежных спраў «Лідова навіны» з заявай, у якой гаворыцца:

«Плебісцыт — найкарацейшы шлях да ваіны. У Чэхаславакіі няма ўрада, які-б прыняў прапанову аб плебісцыце. Калі-б такі ўрад і з'явіўся, то ён на працягу адной гадзіны быў-б скінут абурэннем усёй нацыі, якая згодна лепш памерці, чым даць разарваць на часткі сваю айчыну... У нашай краіне не будзе ніякага плебісцыта, ніякай міжнароднай паліцыі. Мы самі стварылі парадка, самі яго захаваем. Мы паказам, што ў стане самай ажыцвяльніцы праграму поўнага роўнапраўя найняльшасцей у нашай рэспубліцы». У заключэнне Бехіне зварнуўся да чэхаславацкай грамадскай і заклікам захаваць поўнае давер'е да ўрада і арміі.

ПРАГА, 16 верасня. (БЕЛТА). Місія лорда Рэнімена ў Чэхаславакіі апублікавала ўчора пазна ночы наведанне, у якім гаворыцца: «Лорд Рэнімен і суправалджанні Штотон Уэстхіна па запрашэнню прэм'ер-міністра Чамберлена вяртаюцца на нолькі дзён у Лондан, каб абмеркаваць з Чамберленам і іншымі міністрамі рэзултаты перагавораў у Берхтэсгадэне».

ДА СУСТРЭЧЫ ЧЭМБЕРЛЕНА З ГІТЛЕРАМ

ЛОНДАН, 16 верасня. (БЕЛТА). Як паведамляе агенства Рэйтэр з Берліна, аднаўдзены перагаворы паміж Чамберленам і Гітлерам трэба чакаць 20 верасня. Перагаворы будуць весціся ў Голсбергу (курорт у Рэйнскай вобласці). У берлінскіх дыпламатычных колах лічаць, што, напэўна, у перагаворах у Голсбергу прыме ўдзел таксама французскі прэм'ер Даладэ.

НАГЛАЕ ВYSTУПЛЕННЕ ПОЛЬСКАГА ўрадавага ДРУКУ

ВАРШАВА, 16 верасня. (БЕЛТА). Польскі ўрадавы друк, які ўвесь час падтрымліваў зважэннікі павыне германскага фашызма ў адносінах Чэхаславакіі, скарыстоўвае абстрактнае палітычнае становішча ў Цэнтральнай Еўропе для рэзкага антычэхаславацкага выступлення. Сёння ўрадавы агула «Кур'ер поранны» выступае ў агула іспіраваным (прадыктаным вышэйшымі коламі) артыкуле з прамым заклікам да раздзелу Чэхаславакіі. Падтрымліваючы патрабаванне германскага фашызма аб далучэнні Судэцкай вобласці да Германіі, газета

РАШЭННІ ПАЛІТБЮРО ФРАНЦУЗСКОЙ КОМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫ

ПАРЫЖ, 16 верасня. (БЕЛТА). Палітбюро французскай комунистычнай партыі апублікавала рашэнні свайго ўчарашняга пасяджэння, якое праходзіла пад старшынствам Марселя Кашана.

Палітбюро выкавала сваю салідарнасць з чэхаславацкімі народам і адзначыла шматлікія пратэсты, якія ідуць з усіх канюў краіны супроць спроб Чамберлена даволіць Гітлеру ажыцвяльніць свой плян расчленяна Чэхаславакіі. Рухомы ўдар супроць Чэхаславакіі цесна звязан са спробамі ажыцвяльніць удар і супроць безпаснаасці Францыі.

У той час, як Даладэ, гаворыцца ў рашэнні Палітбюро, з'явіўшы магчымым раіцца з Фландзіям, Луі Марксам, Перно, Кайо і іншымі марксістамі, ён не пачыў патрэбным узгадніць свае дзеянні з арганізацыямі народнага фронту і ў асаблівасці, з Усесаюзнай канфедэрацыяй працы і комунистычнай партыяй.

Зусім ясна, што, дазваляючы Гітлеру ажыцвяльніць свае мэты ў адносінах да Чэхаславакіі, Чамберлен і ў якой меры не выказае думкі англійскага народа, які цалкам стаіць за вырастанне міру шляхам правядзення рашучай палітыкі адпору агрэсарам.

ВАЕННЫЯ ДЗЕЯННІ ў КІТАІ

у ЦЭНТРАЛЬНЫМ КІТАІ

За апошні час японскія войскі працягваюць актыўнасць у паўднёва-ўсходняй частцы правінцы Хэнань. У раёне горада Кянчжоу (Хуанчэнь) адбываюцца сур'ёзныя баі.

Японцы некалькі разоў атакавалі кітайскія пазіцыі ў аколках горада. Аднак, усё японскія атакі былі адбіты. На поўнач ад Гуанчжоу кітайскія развіваюць контраступленне. Японскае прасоўванне тут затрымана. Кітайцы зноў захавалі 6 вёсак. Японцы ў баі страцілі 200 чалавек забітымі.

На паўночным беразе Янцзы ў раёне горада Гуанчэй (на паўночны захад ад Цзюньцзяна) ідуць упартыя баі. Кітайскія войскі працягваюць утрымліваць свае пазіцыі на ўзвышшах на захадзе ад горада.

На паўночны захад ад Жуйчана кітайскія войскі выбілі японцаў з раду пунжаў і захавалі дзве вышшы. Пасляховаю контратаку правалі кітайскія на цэнтральным участку гэтага фронту захавалішы некалькі ўзвышшаў.

Забяспечыць глыбокае вывучэнне гісторыі ВКП(б). Перадавы артыкул «Правды».	ВА РУБЯЖОМ: Становішча ў Чэхаславакіі. Роспуск генлейнаўскай партыі. Да сустрэчы Чамберлена з Гітлерам. Наглае выступленне польскага ўрадавага друку.
Сход партыйнага актыва г. Менска. Уручэнне ордэнаў Саюза ССР.	Рашэнне Палітбюро французскай комунистычнай партыі. Ваенныя дзеянні ў Кітаі.
Перадкастрычніцкае сацыялорніцтва прадыр-емстваў БССР.	

СХОД ПАРТЫЙНАГА АКТИВА ГОРАДА МЕНСКА

Учора, 17 верасня, у зале с'едаў Дома ўрада адбыўся сход менскага гараджана партыйнага актыва з удемам культурноў і прапагандыстаў раду раёнаў БССР. На сходзе прысутнічала каля 1500 чалавек.

З вялікай увагай удзельнікі схода заслухалі доклад сакратара ЦК КП(б)Б тав. Панамарэнка аб вывучэнні Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

Дакладчык падрабозна апісваў на вядзярнейшым палітычным значэнні важнейшага дакумента сталінскай эпохі — Кароткага курса гісторыі ВКП(б), які тэарэтычна абавязвае ўвесь гіганцкі гістарычны вопыт большевіцкай партыі і ідзе сапраўды навуковае, марксісцкае тлумачэнне складаных момантаў рэволюцыйнай барацьбы рабочага класа і яго партыі.

У сваім дакладзе тав. Панамарэнка паставіў перад партыйным актывам рад канкрэтных заахав па арганізацыі глыбокага вывучэння гісторыі большевіцкай партыі.

У цэнтр увагі работы партарганізацый, — гаворыць дакладчык, — неабходна паставіць задачу падбору кадраў прапагандыстаў. Трэба, каб кіраўнікі партыйных арганізацый — сакратары гаркомаў, райкомаў, партыйных камітэтаў і партгоры — паказалі большыя прыклады узоравай паставы марксісцкага выхавання комунистаў. Партыйныя кіраўнікі павіны самі быць прапагандыстамі і кіраваць гурткамі па вывучэнню гісторыі нашай партыі.

Далей дакладчык спыніўся на пытанні палітычнага выхавання камасольцаў і несаюзнай моладзі.

— За восьмю месяцаў 1938 года, — гаворыць тав. Панамарэнка, — камасольскія арганізацыі БССР прынялі ў свае рады 76 тысяч чалавек моладзі. Гэта ўжывалае на партыйны арганізацыі вялікую адказнасць у справе камасольскага выхавання камасольцаў і асабліва новапрынятых у ЛКСМБ. Неабходна дапамагчы камасольцам вывучыць гісторыю большевіцкай партыі. Арганізацыя палітычнай асветы камасольцаў павіна быць узята на высокі палітычны ўзровень.

На заводзх, фабрыках, калгасах і ўстановах, звязаных з вывучэннем гісторыі партыі, трэба вразумець, што мае месца ў асобных партыйных арганізацыях.

Дакладчык прывёў факты несур'ёзна і невярхоўнага адносінаў да вывучэння гісторыі партыі. На заводзе імя

КІРАЎЦЫ ўСТУПАЮЦЬ У СПАБОРНІЦТВА

З вялікай актыўнасцю абмяркоўваліся пазачэра на цэхавых сходах менскага завода імя Кірова самаабавязальнасць па дастойнай сустрэчы XXI гадавіны Кастрычніцкай сацыялістычнай рэволюцыі.

Уключаны ў перадкастрычніцкае сацыялорніцтва, рабочы калектыў абавязваўся выканаць гадавую вытворчую праграму да 12 снежня 1938 г. — гадавы выбараў у Вархоўны Совет ССР.

Станавіцца новамеханічнага цеха абавязваўся асобна да кастрычніцкага свята выраб новай 710-міліметравай гідраўлічнай пільні і 20-тоннага працяжнага гідраўлічнага стана, закончыць гадавую праграму па вырабу паралельных пісцоў, нажованых, пра-

Калектыў рабочых рамонтнага цеха кандыдэрскай фабрыкі «Комунарка» разгледзіў шырокую падрыхтоўку да XXI гадавіны Кастрычніцкай сацыялістычнай рэволюцыі. На адбыўшымся агульна-фабрычным сходзе рабочыя, служачыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі ўзялі на себе рад канкрэтных абавязальнасцяў па дастойнай сустрэчы свята.

Да кастрычніцкага свята фабрыка выпусціць 85 тыс. дзіптых паларункаў і азовы выраб пільні новых сарту цукерак. Гадавую вытворчую праграму фабрыка абавязваецца выканаць да 12 снежня — гадавы выбараў у Вархоўны Совет ССР. Да канца года фабрыка даць звыш плана дадаткова прадумкі на 1.200 тысяч рублёў.

Зараз ва ўсіх цехах, эманах, брыгадах ідзе дэталёвае абмеркаванне ўзятых абавязальнасцяў, заключаюцца сацыялістычныя дагаворы.

ПЕРАДКАСТРЫЧНІЦКАЕ СОЦСПАБОРНІЦТВА ПРАДПРЫЕМСТВАў БССР

КІРАЎЦЫ ўСТУПАЮЦЬ У СПАБОРНІЦТВА

Кірова прапагандыст тав. Лямідуе па растлумачыў слухачам гуртка вядзярнейшага значэння новага падручніка на гісторыі партыі. Ён толькі бегла прачытаў першы раздзел падручніка, а на пытанні слухачоў даваў блытачыя адказы.

— Толькі школьная прадагнасць, — гаворыць тав. Панамарэнка, — шуміха, пагона за колькасцю аховам, замест арганізаванай планамернай большевіцкай работы прыводзіць да такіх рэзульта-татаў.

Тав. Панамарэнка ў заключэнне даў тады заклік партыйным актыву весці рашучую барацьбу па ліквідацыі вышэйшай школьнасці і да канца выкарачоваць трагічна-бухарынскіх і на-пільна-фашысцкіх бандытаў.

Выступашы ў спрэчках таварышы гаварылі аб вялікім палітычным уздыме, які нагладзіла сярэд комунистаў і беспартыйных у сувязі з выхадом ў свет Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

— Лепшай апякай гісторыі ВКП(б) распарджанай камісіяй ЦК ВКП(б) пры ўдзеле таварыша Сталіна, служачы імяленні водку партыйных і непартыйных большевікоў аб гэтым выдчненым навуковым марксісцка-ленінска-сталінскім дакуменце ўсесветна гістарычнага значэння, — кажа выступіўшы сакратар Сталінскага РК КП(б)Б тав. Тупшыня. — Нам, партыйнаму актыву, у першую чаргу трэба настолькі ўзяцца за вывучэнне гісторыі больше-віцкай партыі.

— Гэта я выдатныша пільна, — гаворыць намеснік сакратара парткома з-вода імя Варашылава тав. Несвіжкоў, — раздзел за раздзелам проста, вразумела перадае нам шматгадовы вопыт барацьбы вялікай партыі Леніна — Сталіна з усімі ворагамі рабочага класа з пачуццям найвышэйшай радасці мы выказем вялікую паляку ЦК ВКП(б) і таварышу Сталіну за навуковы падручнік. Наша партыйная арганізацыя прыступіла да шырокага рэстудыянага значэння выкладання ў свет Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

Тав. Каган (Палітэхнічны інстытут) расказаў аб тым, з якім уздымам і патэнціем сустрала студэнцтва алубі-лівае выдатнышага дакумента — гісторыі большевіцкай партыі.

На сходзе таксама выступілі загадчы аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КП(б)Б тав. Белен, культпротр Гомельскага гаркома партыі тав. Грушын і іншыя.

Партыйны актыв прыняў рашэнне аб арганізацыі глыбокага вывучэння Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

Пад гуром аплачыментаў і магутнае «сра» партыйны актыв паслаў прывільную тэлеграму любімым правалі-цям і настаўніку — таварышу Сталіну.

ПЕРАДКАСТРЫЧНІЦКАЕ СОЦСПАБОРНІЦТВА ПРАДПРЫЕМСТВАў БССР

КІРАЎЦЫ ўСТУПАЮЦЬ У СПАБОРНІЦТВА

Калектыў рабочых рамонтнага цеха кандыдэрскай фабрыкі «Комунарка» разгледзіў шырокую падрыхтоўку да XXI гадавіны Кастрычніцкай сацыялістычнай рэволюцыі. На адбыўшымся агульна-фабрычным сходзе рабочыя, служачыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі ўзялі на себе рад канкрэтных абавязальнасцяў па дастойнай сустрэчы свята.

Да кастрычніцкага свята фабрыка выпусціць 85 тыс. дзіптых паларункаў і азовы выраб пільні новых сарту цукерак. Гадавую вытворчую праграму фабрыка абавязваецца выканаць да 12 снежня — гадавы выбараў у Вархоўны Совет ССР. Да канца года фабрыка даць звыш плана дадаткова прадумкі на 1.200 тысяч рублёў.

Зараз ва ўсіх цехах, эманах, брыгадах ідзе дэталёвае абмеркаванне ўзятых абавязальнасцяў, заключаюцца сацыялістычныя дагаворы.

ПЕРАДКАСТРЫЧНІЦКАЕ СОЦСПАБОРНІЦТВА ПРАДПРЫЕМСТВАў БССР

КІРАЎЦЫ ўСТУПАЮЦЬ У СПАБОРНІЦТВА

Кірова прапагандыст тав. Лямідуе па растлумачыў слухачам гуртка вядзярнейшага значэння новага падручніка на гісторыі партыі. Ён толькі бегла прачытаў першы раздзел падручніка, а на пытанні слухачоў даваў блытачыя адказы.

— Толькі школьная прадагнасць, — гаворыць тав. Панамарэнка, — шуміха, пагона за колькасцю аховам, замест арганізаванай планамернай большевіцкай работы прыводзіць да такіх рэзульта-татаў.

Тав. Панамарэнка ў заключэнне даў тады заклік партыйным актыву весці рашучую барацьбу па ліквідацыі вышэйшай школьнасці і да канца выкарачоваць трагічна-бухарынскіх і на-пільна-фашысцкіх бандытаў.

Выступашы ў спрэчках таварышы гаварылі аб вялікім палітычным уздыме, які нагладзіла сярэд комунистаў і беспартыйных у сувязі з выхадом ў свет Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

— Лепшай апякай гісторыі ВКП(б) распарджанай камісіяй ЦК ВКП(б) пры ўдзеле таварыша Сталіна, служачы імяленні водку партыйных і непартыйных большевікоў аб гэтым выдчненым навуковым марксісцка-ленінска-сталінскім дакуменце ўсесветна гістарычнага значэння, — кажа выступіўшы сакратар Сталінскага РК КП(б)Б тав. Тупшыня. — Нам, партыйнаму актыву, у першую чаргу трэба настолькі ўзяцца за вывучэнне гісторыі больше-віцкай партыі.

— Гэта я выдатныша пільна, — гаворыць намеснік сакратара парткома з-вода імя Варашылава тав. Несвіжкоў, — раздзел за раздзелам проста, вразумела перадае нам шматгадовы вопыт барацьбы вялікай партыі Леніна — Сталіна з усімі ворагамі рабочага класа з пачуццям найвышэйшай радасці мы выказем вялікую паляку ЦК ВКП(б) і таварышу Сталіну за навуковы падручнік. Наша партыйная арганізацыя прыступіла да шырокага рэстудыянага значэння выкладання ў свет Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

Тав. Каган (Палітэхнічны інстытут) расказаў аб тым, з якім уздымам і патэнціем сустрала студэнцтва алубі-лівае выдатнышага дакумента — гісторыі большевіцкай партыі.

На сходзе таксама выступілі загадчы аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КП(б)Б тав. Белен, культпротр Гомельскага гаркома партыі тав. Грушын і іншыя.

Партыйны актыв прыняў рашэнне аб арганізацыі глыбокага вывучэння Кароткага курса гісторыі ВКП(б).

Пад гуром аплачыментаў і магутнае «сра» партыйны актыв паслаў прывільную тэлеграму любімым правалі-цям і настаўніку — таварышу Сталіну.

ПЕРАДКАСТРЫЧНІЦКАЕ СОЦСПАБОРНІЦТВА ПРАДПРЫЕМСТВАў БССР

Г І С Т О Р Ы Я Усесаюзнай Комуністычнай партыі (большэвікоў) КАРОТКІ КУРС. Адабран ЦК ВКП(б). 1938 год.

Пад рэдакцыяй Камісіі ЦК ВКП(б).

РАЗДЗЕЛ IV

МЕНШАВІКІ І БОЛЬШЭВІКІ ў ПЕРЫЯД СТАЛЫПІНСКАЙ РЭАКЦЫІ. АФАРМЛЕННЕ БОЛЬШЭВІКОЎ У САМАСТОЙНУЮ МАРКСІСЦКУЮ ПАРТЫЮ. (1908—1912 ГОДЫ).

1. СТАЛЫПІНСКАЯ РЭАКЦЫЯ. РАЗЛАЖЭННЕ ў АПАЗЫЦЫЙНЫХ СЛЯХ ІНТЭЛІ- ГЕНЦЫІ. УПАДНІЦТВА. ПЕРАХОД ЧАСТКІ ПАРТЫЙНАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ ў ЛАГЕР ВОРАГАЎ МАРКСІЗМА І СПРОБЫ РЭВІЗІІ ТЭОРЫІ МАРКСІЗМА. ОТПА- ВЕДЗЬ ЛЕНІНА РЭВІЗІЯНІСТАМ У ЯГО КНІЗЕ «МАТЭРЫЯЛІЗМ І ЭМПІРЫОКРЫ- ТЫЦЫЗМ» І АВАРОНА ТЭАРЭТЫЧНЫХ АСНОЎ МАРКСІСЦКАЙ ПАРТЫІ.

П Дзяржаўная дума была распущана царскім урадам 3 чэрвеня 1907 года. Гэты дзень прынята ў гісторыі называць днём грэчэвэрэнскага дзяржаўнага перавароту. Царскі ўрад выдал новы закон аб выбарах у III Дзяржаўную думу і тым самым парушыў свой уласны маніфест 17 кастрычніка 1905 года, бо згодна гэтаму маніфесту, ён павінен быў вызываць новыя законы толькі са згоды думы. Сольнік-дэмакратычная фракцыя другой думы была аддана пад суд, прадстаўнікі рабочага класа былі адраўлены на катаргу і ў сылку на пасяленне. Новы выбарчы закон быў складзены так, што на многа павялічыў колькасць прадстаўнікоў памешчыкаў і гандлёва-прамысловай буржуазіі ў думе. У той-жа час у некалькі разоў скарачаўся і да таго невялікі лік прадстаўнікоў сялян і рабочых.

Ш дума па сваёй саставе была чорнасопная-кадэцкая. З агульнага ліку 442 дэпутатаў у ёй было: прыхільнікаў чорнасопнасці — 171, акцыяністаў і членаў ролнаснаў ім груп — 118, кадэцкай і членаў бліжэй да іх груп — 101, трудавікоў — 13, социал-дэмакратаў — 18.

У асобе прыхільнікаў (яны называліся так таму, што з'явіліся ў думе на прыхільнаму) былі прадстаўлены вельмі розныя рабочыя і сялянскія чорнасопныя памешчыкі-прыгоннікі, якія валдалі вельмі масавыя паркі і расстрэлы сялян пры падаўленні сялянскага руху, арганізатары яўрэйскіх паграмаў, вобіяны рабочых дэмакратыяў, з'яўшых падпарадкаванымі, дзе адбыліся стаянкі ў дні рэвалюцыі. Прынятыя і ў сапраўды падпарадкаваныя рабочыя і сялянскія паркі, за неабмежаваную парковую ўладу, супроць царскага маніфеста 17 кастрычніка 1905 года.

Блізка да прыхільнікаў думе прымыкала партыя акцыяністаў, або «Союз 17 кастрычніка». Акцыяністы прадстаўлялі ітарэсы буйнага прамысловага капітала і буйных памешчыкаў, якія гаспадарылі па-капіталістычнаму (у пачатку рэвалюцыі 1905 года да акцыяністаў перайшла значная частка кадэцкай і ліку буйных памешчыкаў). Акцыяністы ад прыхільнікаў адрозніваліся тым прызнаваннем — і то славацкае. Акцыяністы паўсюды падтрымлівалі ў ўнутраную, і знешнюю палітыку царскага ўрада.

Кадэты, або «сацыял-дэмакратычная» партыя, мелі ў III думе менш месца, чым у I і ў II думе. Гэта тлумачыцца тым, што частка памешчыцкай галасы ад кадэцкай перайшла да акцыяністаў.

У III думе была прадстаўлена нешматлікая група дробнабуржуазных дэмакратаў, так званых трудавікоў. Трудавікі ў думе кітавалі паміж кадэцкай і рабочай дэмакратыяй (большэвікамі). Ленін указваў, што хоць трудавікі вельмі слабы ў думе, яны прадстаўляюць масы, сялянскія масы. Хістанні трудавікоў паміж кадэцкай і рабочай дэмакратыяй немінула выніклі з класовага становішча дробных гаспадароў. Ленін высюваў вадзуча перад дэпутатамі-большэвікамі, перад рабочай дэмакратыяй — «дапамагчы слабым дробнабуржуазным дэмакратам, вырваць іх з-пад уплыву лібералаў, згуртаваць лагэр дэмакратыі супроць контррэвалюцыйных кадэцаў, а не толькі супроць прыхільнікаў» (Ленін, т. XV, стар. 486).

І ў той рэвалюцыі 1905 года, і ў асабліваці пасля яе паражэння кадэты ўсё больш працявалі сабе, як контррэвалюцыйная сіла. Яны ўсё больш скіравалі на сабе «дэмакратычную» маску, выступалі як сапраўдныя мажархісты, абаронцы царства. У 1909 годзе група алінейных кадэцкіх пісьменнікаў выпусціла зборнік «Вехи», у якім кадэты дэкавалі царству ад імя буржуазіі за падаўленне рэвалюцыі. Паўсюды і халопствуючы перал партыйныя ўрады буйна і шыбеніцы, кадэты прама пісалі, што треба «благаслаўляць гэтую ўладу, якая адна сваімі штыкамі і турмамі ішчэ ахоўвае нас (гэта значыць ліберальную буржуазію) ад ярасці народнай».

Разганаўшы II Дзяржаўную думу і расправіўшыся з сацыял-дэмакратычнай фракцыяй Дзяржаўна думы царскі ўрад стаў узамопна граміць палітычны і эканамічны арганізатары пролетарыята Катаржыны турмы краўспі і месцы сядзім перапоўненыя рэвалюцыянераў. Рэвалюцыянераў павольска збівалі ў турмах катаржы і мучылі Чорнасопныя гэрор дэпутатаў на-Усё. Царскі міністр Сталыпін пакрыў шыбеніцамі краіну. Было пакараена смерцю некалькі тысяч рэвалюцыянераў Шыбеніцу ў той час называлі «сталыпінскім галштыткам».

Падаруваючы рэвалюцыяны рух рабо-

чы і сялян, царскі ўрад не мог абмежавацца аднымі рэпрэсіямі, карнымі экспедыцыямі, расстрэламі, турмой, катаржой. Царскі ўрад з трыговай бачыў што найўнаа вера сялян у «царачыню» ўсё больш знікала. Таму ён прыглед да буйнага манеўра, задумана стварыць сабе трывалую апару ў вёсцы ў асобе шматлікага класа сялянскай буржуазіі — кулацтва.

У лістапада 1906 года Сталыпін выдал новы зямельны закон аб вызваленні сялян з абшчыны на хутары. Па сталыпінскаму зямельнаму закону разбуралася абшчынае карыстанне зямлэй. Колжаму сялянину прапалавалася ўзяць свой надзел у асабістае ўладанне, выздзіцца з абшчыны. Сялянін мог прадаць свой надзел, чаго ён не меў права зрабіць раней. Грамадства абавязана было выздзіць зямлю выхалацям з абшчыны сялянцам у адным месцы (хутар адруб).

Багатыя сяляне-кулакі атрымлівалі магчымасць скупіць пры гэтым па дзяшовай цене ў маламопных сялян іх зямлю. На працягу некалькіх год пачаўся выданне гэтага закона больш мільёна маламопных сялян зусім пазбавілася зямлі і разарылася. За кошт абезземлення маламопных сялян вырастае колькасць кулацкіх хутароў і адрубоў. Часам гэта былі сапраўдныя маўнты, дзе шырока прымянялася наймына, батрацкая праца. Урад прымушаў сялян выздзіцца з абшчыны кулакам-хутаранам лепшую зямлю.

Калі пры вызваленні сялян памешчыкі грабілі сялянскую зямлю, то пярпер кулакі пачалі грабіць абшчынае зямлю, атрымліваючы лепшыя ўчасткі, скупляючы па дзяшовай цене надзелы ў белгаты.

Царскі ўрад выдала кулакам значныя сумы для пакупкі зямлі і ўпарадкавання хутароў. З кулакоў Сталыпін хацеў зрабіць маленькіх памешчыкаў, верхніх абаронаў царскага самалдзяржаўя.

Усё гэта за дзевяць год (з 1906 па 1915 год) з абшчыны выздзілася звыш двух мільёнаў домагаспадароў.

Сталыпінскае ашчэ больш пагоршыла становішча малазямельных сялян і высокай белгаты. Распаўненне сялянства ўзмацнілася. Пачаліся сутычкі сялян з кулакамі-хутаранамі.

Разам з тым сялянства пачынала разумець, што яму не атрымаць памешчыцкай зямлі, пакуль існуе царскі ўрад і памешчыцка-кадэцкая Дзяржаўная дума.

Сялянскі рух у готы ўзмацніўшагася выздзілення на хутары (1907—1909) спачатку ідзе на спад, але ў хуткім часе, у 1910—1911 г.г. і пазней, на глебе сутычкі абшчынікаў з хутаранамі адбываецца ўзмацненне сялянскага руху супроць памешчыкаў і кулакоў-хутаран.

У галіне прамысловаці таксама адбылося пасля рэвалюцыі значныя змены. Канцэнтраваны прамысловаці гэта значыць узбуйненне і скаанцэнтраванне прамысловаці ў руках усё больш буйных капіталістычных груп, — азначна ўзмацнілася ішчэ да рэвалюцыі 1905 года капіталісты пачалі аб'ядноўвацца ў саюзы каб падняць цэны на тавары ўнутры краіны, а з вырочавана звышпрыбытку стварыць фонд захаввання экпарта для таго, каб можна было выкінуць на замежныя рынкі тавары па нізкіх цэнах і заваяваць замежныя рынкі. Такія саюзы, такія аб'яднанні капіталістаў (манополі) называліся трэстамі і сіндыкатамі. Пасля рэвалюцыі лік буржуазных трэстаў і сіндыкатаў ішчэ больш павялічыўся. Павялічвалася таксама колькасць буйных банкаў і расла іх роля ў прамысловаці. Павялічвалася прыток іншэкраінына капіталаў у Расію.

Такім чынам, капіталізм у Расіі ўсё больш становіўся манопалістычным імперыялістычным капіталізмам. Пасля некалькіх год застова прамысловаці ашоў ахыла: вырастаі здыбача вугалю выпрацоўка метала дзюбача нафты, павялічылася вытворчасца тэаквін цукру. Моцна вырас вываз хлеба за граніцу.

«За поўвека пасля вызвалення сялян спажыванне жалеза ў Расіі ўзрастае ўпярэа і ўсё-ж Расія застаецца наймаверна, нябачана адсталай краінай жабрацкай і поўдалькай абсталаванай сучаснымі прыладамі вытворчасці ўтварера горш Англіі, уліпера горш Германіі, удзеяпера горш Амерыкі» (Ленін, т. XVI, стар. 548).

Прямым вынікам гаспадарчэй і палітычнай адсталасці Расіі з'яўлялася залежнасць як рускага капіталізма, так і самога царства ад заходне-еўрапейскага капіталізма.

Гэта выражалася ў тым, што такія важнейшыя галіны народнай гаспадарчэй як вугаль, нафта, электрапрамысловасць, металургія, знаходзіліся ў руках заграічнага капітала, і амаль усё машыны, усё абсталаванне царскага Расія вымушана была ўвозіць з-за граніцы.

Гэта выражалася ў кабыльных замежных пазыках, для ўплаты процынтаў па якіх царства штогод выкалачыла з насельніцтва многія сотні мільёнаў рублёў.

Гэта выражалася ў тым, што дзянорах з «саюзнікамі» па якіх царства абавязвалася выстаіць у выпадку вайны мільёны рускіх салдат на імперыялістычныя франты для падтрымання саюзніцкай і забеспячэння шалёных прыбыткаў англа-французскіх капіталістаў.

Годы сталыпінскай рэакцыі асабіла адначаліся разбойніцкай лабегамі жалдараў і паліцэйскіх царскіх правакатараў і чорнасопных граміл на рабочы клас. Але рэпрэсіямі данімаі рабочы не толькі царскія апрачынкі. Ад іх не адсталы і ў гэтых адносінах фабрыканы і заводчыкі, якія асабіла ўзмацнілі наступленне на рабочы клас у годы асцоу прамысловаці і росту беспароўя. Фабрыканы аб'ядналі масавыя звалянныя рабочы (закауты), заводчыкі «чорныя кнігі», кулы зносілі селяноных рабочы, якія прымалі актыўны ўдзел у забастоўках. Падаўшых у гэтую «чорную кнігу», або ў «чорны спіс» не прымалі на работу ні на адным прадпрыемстве, уваходзіўшым у саюз фабрыканы гэтаі галіны прамысловаці. Распэнкі былі накіраваны ўжо ў 1908 годзе на 10—15 процантаў Рабочы дзень быў усюды падоўжан да 10—12 гадзін. Зноў стала праціваць сістэма грабежніцкіх штрафаў.

Паражэнне рэвалюцыі 1905 года параліла распад і разлажэнне ў аспрэчліва спадарожніку рэвалюцыі. Асабіла ўзмацнілася разлажэнне і ўпадніцтва ў аспрэчліва інтэлігенцыі. Спаларожнікі, якія прыбылі ў рады рэвалюцыі з буржуазнага аспрэчліва ў перыяд бурнага ўздыму рэвалюцыі, адшлілі ад партыі ў дні рэакцыі. Частка іх пайшла ў лагэр адрытых ворагаў рэвалюцыі, частка зваела ва ўпалеўшых металічных таварствах рабочага класа і старалася звярнуць пролетарыят з рэвалюцыянага шляху старалася дыскрэдытаваць рэвалюцыяную партыю пролетарыята. Аліхходзачы ад рэвалюцыі, спадарожнікі стараліся прысаваяцца па рэакцыі, ушчына з царствам.

Царскі ўрад скарыстаў паражэнне рэвалюцыі, каб найбольш тросуліных і па-шкурніцку настроеных спадарожніку рэвалюцыі завербаваць сабе ў агенты — правакатары. Польша іуды-правакатары, якія царска ахрэнка засялыла ў рабочы і партыйны арганізацыі, шпінёлі знутры і предавалі рэвалюцыянераў.

Наступленне контррэвалюцыі ішло і на ідэалагічным фронце. Павялілася цэлая арава модных пісьменнікаў, якія «крытыкавалі» і «разнасілі» марксізм, аліхходзілі рэвалюцыю, адзекваліся над ёю, высюваўлі пралетарыята, высюваўлі палавую распуству над выглядам «культу асобо».

У галіне філасофіі ўзмацнілася спробы «крытыкі», рэвізіі марксізма, а таксама пачыналіся рознастайныя ралігіяны пмыкі, прыкрытыя нібы «навуковымі» довадамі.

«Крытыка» марксізма стала модай. Усё гэтыя паны, не глядзячы на ўсё іх рознашэрснасць, праследвалі адну агульную моту — адлягнуць масы ад рэвалюцыі.

Упадніцтва і нявер'е закраўлі таксама адну частку партыйных інтэлігентаў, якія лічылі сабе марксістамі, але ніколі не сталі шчыра на пазіцыі марксізма. У ліку іх былі такія пісьменнікі, як Багдаваў Вазараў, Луначарскі (які прымыкаў у 1905 годзе да большэвікоў) Юшкевіч, Валенцінаў (меншавік). Яны разгарнулі «крытыку» адначасова супроць філасофа-тэарэтычных асноў марксізма гэта значыць супроць дыялектычнага матэрыялізма, і супроць яго навуко-

ва-гістарычных асноў, гэта значыць супроць гістарычнага матэрыялізма. Крытыка гэтай адрознівалася ад звычайнай гэтай тым што яна вялася не адкрыта і часна, а завулявана і крывадушна пад сцягам «аборона» асноўных пазіцый марксізма. Мы гаворылі яны, у асноўным марксісты, але хачелі-б «папелшыць» марксізм, асабадзіць яго ад некаторых асноўных пазіцый. На самай справе яны былі варажы марксізму, бо стараліся падарваць тэарэтычныя асновы марксізма хоп на словах крывадушна алмаўлялі сваю варажасць да марксізма і прадаўжалі па-дуршніцку ваяваць сабе марксістамі. Небеспэка тагоў крывадушнай крытыкі заключалася ў тым што яна была ралічана на абман ралічных партыйных работнікаў і магла ўвесці іх у заблуджэнне. І тым крывадушнай вялася гэтая крытыка па падрыў тэарэтычных асноў марксізма, тым небеспэкай становілася яна для партыі бо тым пачынона яна выкалася з агульным паходам рэакцыі супроць партыі, супроць ралічных Частка аліхходзіўшых ад марксізма інтэлігентаў дашла да таго, што пачала прапаведваць неабходнасць атарвення новай ралігіі (так званыя «баспукальнікі» і «босабулаўнікі»).

Парал марксістамі стаяла неадкладная вадзача — даць валежную отпаведзь гэтым перараліжэнням і галіне тэорыі марксізма, сараваць з іх маску, выкрыць іх да канца і астаіць, таікі чынам тэарэтычныя асновы марксіскай партыі.

Можна было разлічваць, што за вяданне гэтай вадзачы возмушчы Паданаў і яго меншавікі прынялі, якія лічылі сабе «вядомымі тэарэтыкамі марксізма». Але яны палічылі за лепшае аліхсацца парай названых артыкулаў фельетона-крытычнага характару і потым пайшоў у вусты.

Гэтую вадзачу выкаваў Ленін у сваёй выдатнай кнізе «Матэрыялізм і эмпірыкрытыцызм», якая выйшла ў свет у 1909 годзе.

«Менш, чым за поўгода, пісаў Ленін у гэтай кнізе, вышла ў свет чатыры кнігі, прысвечаныя галоўным чынам і амаль палкам нападкам на дыялектычны матэрыялізм. Сюды адносіцца перш за ўсё «Нарысы па (? треба было сказать: супроць) філасофіі марксізма» СПБ 1908, аборнік артыкулаў Вазарава, Багдавава, Луначарскага, Бермана, Гель-

праціўніка і перараліжэння гэтых супярэчнасцей ў старажытнасці некаторыя філосафы лічылі, што раскрывіць супярэчнасцей у мышленні і сутычка процілеглых думак з'яўляецца лепшым сродкам выяўлення ішчыны. Гэты дыялектычны спосаб мышлення, пацярпаў пазней на з'явы прыроды, ператварыўся ў дыялектычны метал пазнавання прыроды, які разглядаў з'явы прыроды, як веча рухаючыся і змяняючыся, а развіццё прыроды — як рэзультат развіцця супярэчнасцей у прыродзе, як рэзультат узаемадзеяння процілеглых сіл у прыродзе.

У сваёй аснове дыялектыка прама процілегла метафізіцы.

1) Марксісцкі дыялектычны метал характарызуецца наступнымі асноўнымі рысамі:

а) У процілегласць метафізіцы дыялектыка разглядае прыроду не як выпалковае скапленне прадметаў, з'яў, адварных адны ад другіх ізаляваных адны ад другіх, — а як зваеннае, адзінае цэлае, дзе прадметы з'явы арганічна звязаны адны з другімі, залежаны адны ад другіх і абумоўліваюць адны другіх.

Таму дыялектычны метал лічыць, што ні адна з'ява ў прыродзе не можа быць зразумета, калі ўзяць яе ў ізаляваным выглядзе, па-за сувязю з акружаючымі з'явамі. бо любая з'ява ў любой галіне прыроды можа быць ператворана ў басэансіцу, калі яе разглядаць па-за сувязю з акружаючымі ўмовамі, у адрыне ад іх, і адварот, любая з'ява можа быць зразумета і абгрунтавана, калі яна разглядаецца ў яе неразрыўнай сувязі з акружаючымі з'явамі і яе абумоўленасцю ад акружаючых з'яў.

б) У процілегласць метафізіцы дыялектыка разглядае прыроду не як стан спакою і нерухомаці, застою і немяняемасці, а як стан бесперапыннага руху і змянення, няспыннага абнаўлення і развіцця дзе заўсёды шчысты ўзнікне і развіваецца, шчысты разбураецца і адлівае сваю вец.

Таму дыялектычны метал патрабуе, каб з'явы разглядаліся не толькі з пункту гледжання іх узаемай сувязі і абумоўленасці, але і з пункту гледжання іх руху, і змянення іх развіцця, а пункту гледжання іх узнікнення і адмірання.

Дыялектыка паходзіць ад грэчаскага слова «дыялог», што значыць весті гутарку весті палеміку. Пад дыялектыкай разумелі ў старажытнасці майстэрства даішча ішчына шляхам разгяды супярэчнасцей у суджэнні

фанда Юшкевіча, Суворова; ватым кнігі: Юшкевіча — «Матэрыялізм і крытычны рэалізм», Бермана — «Дыялектыка ў святле сучаснай тэорыі пазнаання», Валенцінава — «Філасофія пабудаванні марксізма». Усе гэтыя асобы, аб'яднаныя — не глядзячы на разкі адразоўненні палітычных поглядаў — варажасцю супроць дыялектычнага матэрыялізма, прэтэндуваю ў той-жа час на тое што яны ў філасофіі марксісты! Энгельскаўскага дыялектыка ёсць «ішчына», — гаворыць Берман, погляды Энгельса «устарелі», — мімаходзі, як вешта само сабой зразумела, кілае Вазарава, — матэрыялізм акававацца абарончым нашым смелымі войнамі, якія горда спасылаюцца на «сучасную тэорыю пазнаання», на «нашчасную філасофію» (або «нашчасны пазнаўніц»), на «філасофію сучаснага прыродазнаўства» або нават «філасофію прыродазнаўства XX века» (Ленін, т. XIII, стар. 11).

Алгавачу Луначарскаму, які ў апраўданне сваіх прынялаў — рэвізіяністаў у філасофіі гаворыць: «можна быць мы заблудаемся, але шукаем». — Ленін пісаў:

«Што датычыць да мяне, то я таксама — «шукачу» ў філасофіі. Імяна: ў гэтых заметках (гутарка ідзе аб кнізе «Матэрыялізм і эмпірыкрытыцызм» — Рэд.) я паставіў сабе вадзачы адшукваць, на чым звязаныя людзі, якія падносілі пал выглядам марксізма вешта наймаверна аб'учывае, бытае і разшчынае» (там-жа, стар. 12).

На справе, аднак, кніга Леніна вышла даўжа за рамкі гэтай скрамнай вадзачы. На самай справе кніга Леніна з'яўляецца не толькі крытыкай Багдавава, Юшкевіча, Вазарава, Валенцінава і іх філасофскіх настаўнікаў, — Авенаруса і Маха, якія прававалі ў апраўданне сваіх паднесці ўточаны і прыгладжаны ідэалізм — у процівагу марксісцкаму матэрыялізму кніга Леніна з'яўляецца разам з тым абаронай тэарэтычных асноў марксізма — дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізма і матэрыялістычным абгрунтаваннем усяго важнага і істотнага з таго, што набыта навукай і, перш за ўсё, прыродазнаўствам за цэлы гістарычны перыяд, за перыяд ад смерці Энгельса да паяўлення ў свет кнігі

«Матэрыялізм і эмпірыкрытыцызм» (там-жа, стар. 282);

2) «Усё больш тонкая фальсіфікацыя марксізма, усё больш тонкі падзелкі антыматэрыялістычных вучэнняў пад марксізм, — вост чым характарызуецца сучасны рэвізіянізм і ў палітычным эканоміі, і ў пытаннях тактыкі, і ў філасофіі наогул» (там-жа, стар. 270).

3) «Усё школа Маха і Авенаруса ідзе ад ідэалізма» (там-жа, стар. 291);

4) «Нашы махісты ўсё ўважалі ў ідэалізм» (там-жа, стар. 282);

5) «За гасоцэалагічна халастыгай эмпірыкрытычнага нельга не бачыць барацьбы партыі ў філасофіі, барацьбы якая ў канчатковым выніку выражае тэаленці і ідэалагічны варажы класаў сучаснага грамадства» (там-жа, стар. 292);

6) «Аб'ектыўная, класавая роля эмпірыкрытыцызма палкам вадзіцца да прысуджэння філістам (рашчыняючы, якія даюць перавагу ў веры перал навукай. — Рэд.) у іх барацьбе супроць матэрыялізма наогул і супроць гістарычнага матэрыялізма ў прыватнасці» (там-жа, стар. 292);

7) «Ідэалізм філасофскі ёсць-жа, каб да папоўшчыны» (там-жа, стар. 904).

Каб апаініць вельварнае значэнне кнігі Леніна ў гісторыі нашай партыі і зразумець — якіе тэарэтычныя багачы астаіць Ленін супроць усіх і ўсакіх рэвізіяністаў і перараліжэцаў перыяду сталыпінскай рэакцыі, неабходна, хоп-бы каротка, пазнаішчы а асноўнамі дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізма.

Гэта тым больш неабходна што дыялектычны і гістарычны матэрыялізм састаўляюць тэарэтычны фундамент камунізму, тэарэтычны асновы марксіскай партыі, а веданне гэтых асноў і значыць іх усваенне з'яўляецца абавязкам кожнага актыўнага дзеяча нашай партыі.

Такім чынам:

1) Што такое дыялектычны матэрыялізм?

2) Што такое гістарычны матэрыялізм?

Дыялектычны матэрыялізм ёсць сьветлаглед марксіска-ленінскай партыі. Ён называецца дыялектычным матэрыялізмам таму, што яго палыход да з'яў прыроды, яго метал вывучэння з'яў прыроды, яго метал пазнаання гэтых з'яў з'яўляецца дыялектычным, а яго вытлумачэнне з'яў прыроды, яго разуменне з'яў прыроды, яго тэорыя-матэрыялістычная.

Гістарычны матэрыялізм ёсць палітычнае палажэнне дыялектычнага матэрыялізма на вывучэнне грамадскага жыцця, прымяненне палажэнняў дыялектычнага матэрыялізма да з'яў жыцця грамадства, да вывучэння грамадства, да вывучэння гісторыі грамадства.

Характарызуючы свой дыялектычны метал, Маркс і Энгельс спасылаюцца звычайна на Гегеля як на філосафа, які сфармуліраваў асноўныя рысы дыялектыкі. Гэта аднак, не азначае, што дыялектыка Маркса і Энгельса тоесна дыялектыцы Гегеля. На самай справе Маркс і Энгельс узялі з дыялектыкі Гегеля толькі яе срапалёўнае ярыно, адлінушы гегелюўскае ідэалістычнае шалуху і развіўшы яе далей з тым, каб надаць ёй сучасны навуковы выгляд.

«Мой дыялектычны метал, гаворыць Маркс, у аснове сваёй не толькі адрозны ад гегелюўскага, але з'яўляецца яго прамоў процілегласцю. Дзе Гегеля прамаў мышлення, які бы пад назвай ішчэ ператварнае назат у самастойны суб'ект, ёсць дэміург (творца) раліаіага, якое складале толькі яго вешчэныя праўдленне. Дзе мяне, наадварот, ідэальнае ёсць не што іншае, як матэрыяльнае, перасаланае ў чалавечую галаву і ператворанае ў ёй». (Н. Маркс, Прамова да 1-га тома «Капітала», выданая 1934 г.).

Характарызуючы свой матэрыялізм, Маркс і Энгельс спасылаюцца звычайна на Фейербаха, які на філасофа, аднаўшчага матэрыялізм у яго правах. Аднак гэта не азначае што матэрыялізм Маркса і Энгельса тоесна матэрыялізм Фейербаха. На самай справе Маркс і Энгельс узялі з матэрыялізма Фейербаха яго «асноўнае ярыно», развіўшы яго далей у навукова філасофскую тэорыю матэрыялізма і адлінушы праз яго ідэалістычны і ралігіяна-этычны насласенні. Вядома, што Фейербах, будучы ў асноўным матэрыялістам, паўставаў супроць называ-матэрыялізм. Энгельс не раз заўваў, што Фейербах «не глядзячы на матэрыялістычнае аснову, ішчэ не вызваліўся ад старых ідэалістычных пуг», што сапраўды ідэалізм Фейербаха выступае напавярх адрау-ж, як мы палыходзім да яго этыкі і філасофіі ралігіі» (Н. Маркс і Ф. Энгельс, т. XIV, стар. 652—654).

Дыялектыка паходзіць ад грэчаскага слова «дыялог», што значыць весті гутарку весті палеміку. Пад дыялектыкай разумелі ў старажытнасці майстэрства даішча ішчына шляхам разгяды супярэчнасцей у суджэнні

П Р А Ц Я Г.

«У витворчості, говорив Маркс, люди здійснюють не тільки на природу, але і один на одного. Вони не можуть виробляти не алу частину некоего чина для суспільної діяльності і для взаємного обміну своєї діяльності. Каб виробити, люди вступають у певні зв'язки і відносини, і тільки праз геть громадська сувяз і відносини існують їх відносини да природу, має месна витворчость» (К. Маркс і Ф. Енгельс, т. V, стар. 129).

Значить, витворчость, спосіб витворчості ахалляе як прадукційні сили громадства, так і витворчі відносини людей, з'являються, таким чынам, узагаломлені іх алуэства у прадасе витворчості матэрыяльных алабыткаў.

Ана з асаблівасцей витворчості састаіць у тым, што яна ніколі не астае на доўгі перыяд на адным месці і знаходзіцца заўсёды ў стане змянення і развіцця, прычым змяненні ў спосабе витворчості немінуча вынікаюць змяненне ўсяго громадскага ладу, громадскіх ідэй, палітычных поглядаў, палітычных устаноў — выкладаюць перабудову ўсяго громадскага і палітычнага ўкладу. На розных ступенях развіцця людзі карыстаюцца рознымі спосабамі витворчості, або, кажучы грубей, — вядуць розны спосаб жыцця. Пры першабытнай абшчыне існуе адзіны спосаб витворчості, пры рабоце існуе другі спосаб витворчості, пры феадалізме — трэці спосаб витворчості і т. д. Аднавадна з гэтым і громадскі лад людзей, і духоўнае жыццё, і погляды, і палітычныя ўстановы бываюць рознымі.

Ліч спосаб витворчості ў громадстве — такое ў асноўным і само громадства, такія яго ідэі і тэорыі, палітычныя погляды і ўстановы.

Або кажучы грубей: які спосаб жыцця людзей, — такі спосаб іх мыслення.

Гэта азначае, што гісторыя развіцця громадства ёсць перш за ўсё, гісторыя развіцця витворчості, гісторыя спосабаў витворчості, якія змяняюць адны другіх на працягу вярхоў, і гісторыя развіцця прадукцыйных сіл і витворчых адносін людзей.

Значыць, гісторыя громадскага развіцця ёсць разам з тым гісторыя сяміх витворчых матэрыяльных алабыткаў, гісторыя прапоўных мас, якія з'яўляюцца асноўнымі сіламі витворчых прадасе і якія ажыццяўляюць витворчасьць матэрыяльных алабыткаў, неабходных для існавання громадства.

Значыць, гістарычная навука, калі яна хоча быць сапраўднай навукай, не можа больш зводзіць гісторыю громадскага развіцця да дзеянняў каралеў і палкаводцаў, да дзеянняў «заважальнікаў» і «карысцяляў» дзяржаў, а павінна, перш за ўсё, зьявіцца гісторыяй витворчых матэрыяльных алабыткаў, гісторыяй працоўных мас, гісторыяй народаў.

Значыць, ключ да вывучэння законаў гісторыі громадства трэба шукаць не ў таловах людзей, не ў поглядах і ідэях громадства, а ў спосабе витворчості, які практычнае громадствам у кожны даны гістарычны перыяд, — у эканамічных громадствах.

Значыць, прывялічай задачай гістарычнай навуцы з'яўляецца вывучэнне і раскрыццё законаў витворчості, законаў развіцця прадукцыйных сіл і витворчых адносін, законаў эканамічнага развіцця громадства.

Значыць, партыя пралетарыята, калі яна хоча быць сапраўднай партыяй, павінна апаляваць, перш за ўсё, веданнем законаў развіцця витворчості, веданнем законаў эканамічнага развіцця громадства.

Значыць, каб не памыліцца ў палітыцы, партыя пралетарыята павінна выходзіць як у пабудову сваёй праграмы, так і ў сваёй практычнай дзейнасці, перш за ўсё, з законаў развіцця витворчості, з законаў эканамічнага развіцця громадства.

Другая асаблівасць витворчості састаіць у тым, што яе змяненні і развіццё пачынаюцца заўсёды са змяненняў і развіцця прадукцыйных сіл, перш за ўсё — са змяненняў і развіцця прылад витворчості. Прадукцыйныя сілы з'яўляюцца, стала быць, найбольш рухомым і рэвалюцыйным элементам витворчості. Спачатку змяняюцца і развіваюцца прадукцыйныя сілы громадства, а потым, у залежнасці ад гэтых змяненняў і аднавадна з імі — змяняюцца витворчыя адносини людзей, эканамічныя адносини людзей.

Гэта не значыць, аднак, што витворчыя адносини не робяць уплыву на развіццё прадукцыйных сіл і апаўняе не залежаць ад першых. Развіваючыся ў залежнасці ад развіцця прадукцыйных сіл, витворчыя адносини ў сваю чаргу ўздзейнічаюць на развіццё прадукцыйных сіл, паскарваючы іх або замаруджаючы. Пры гэтым неабходна адзначыць, што витворчыя адносини не могуць вельмі доўга адставаць ад росту прадукцыйных сіл і знаходзіцца ў ім у супярэчнасці, бо прадукцыйныя сілы могуць развівацца ў поўнай меры толькі ў тым выпадку, калі витворчыя адносини адпавядаюць характару, стану прадукцыйных сіл. Таму, як-бы ні адставалі витворчыя адносини ад развіцця прадукцыйных сіл, яны павінны — рава ці пона — прыці ў адпаведнасці — і сапраўды прыходзяць у адпаведнасць — а ўроўнем развіцця прадукцыйных сіл, а характарам прадукцыйных сіл. У адваротным выпадку мы мелі-б карэнае нарушэнне адпаведнасці прадукцыйных сіл і витворчых адносін у сістэме витворчості, разрыв у витворчості ў цэлым, крызе витворчості, разбурэнне прадукцыйных сіл.

Прыкладам неадпаведнасці витворчых адносін характару прадукцыйных сіл, прыкладам канфлікту паміж імі —

з'яўляюцца эканамічныя крызісы ў капіталістычных краінах, дзе прыватна-капіталістычная ўласнасць на срожкі витворчості знаходзіцца ў неамавернай неадпаведнасці з громадскім характарам прадасе витворчості з характарам прадукцыйных сіл. Рэзультатам гэтай неадпаведнасці з'яўляюцца эканамічныя крызісы, якія вядуць да разбурэння прадукцыйных сіл, прычым сама гэтая неадпаведнасць прадстаўляе эканамічную аснову сацыяльнай рэвалюцыі, назначэнне якой састаіць у тым, каб разбурэнне пераходнага перыяду адносін і стварыць новыя, адпавядаючы характару прадукцыйных сіл.

І наадварот, прыкладам поўнай адпаведнасці витворчых адносін характару прадукцыйных сіл з'яўляюцца сацыялістычная народная гаспадарка ў СССР дзе громадская ўласнасць на срожкі витворчості знаходзіцца ў поўнай адпаведнасці з громадскім характарам прадасе витворчості і дзе ў выніку гэтага няма ні эканамічных крызісаў, ні разбурэння прадукцыйных сіл.

Значыцца, прадукцыйныя сілы з'яўляюцца не толькі найбольш рухомым і рэвалюцыйным элементам витворчості. Яны з'яўляюцца разам з тым выключным элементам развіцця витворчості.

Імя прадукцыйныя сілы, — такімі павінны быць і витворчыя адносини.

Калі стан прадукцыйных сіл адказвае на пытанне аб тым, якімі прыладамі витворчості вырабляюць людзі неабходныя для іх матэрыяльныя алабыткі, то стан витворчых адносін адказвае ўжо на другое пытанне: у чым укладанні знаходзіцца сродкі витворчості (земля, ляс, вода, нечты, сырыя матэрыялы, прылады витворчості, витворчыя будынкі, сродкі зносін і сувязі і т. п.), у чым распараджэнні знаходзіцца сродкі витворчості, у распараджэнні ўсяго громадства або ў распараджэнні асобных людзей, груп, класаў, якія скарыстаюцца іх для эксплуатацыі другіх асоб, груп, класаў.

Вось схематычная карціна развіцця прадукцыйных сіл ад старажытных часоў да нашых дзён. Пераход ад грубых каменных прылад да лука і стрэл і ў сувязі з гэтым пераход ад паліўнага спосабу жыцця да прыручэння жывёл і першабытнай жывёлагадоўлі; пераход ад каменных прылад да металічных прылад (жалезная серпа, саха і жалезныя лемехам і т. п.), адпаведна з гэтым, пераход да вырошчвання раслін і да земляробства; далейшае паліпашэнне металічных прылад апрацоўкі матэрыялаў, пераход да кавальскага меху, пераход да ганчарнай витворчості і адпаведна з гэтым, развіццё рамяства, адпаведна рамяства ад земляробства, развіццё самастойнай рамесніцкай і потым мануфактурнай витворчості; пераход ад рамесніцкай прыклад витворчості да машыны і пераходнае рамесніцка-мануфактурнай витворчості ў машыную прамысловасць; пераход да сістэмы машын і павольнае сучаснай буйнай машынабудаўчай прамысловасці, — такая агульная ладка ніпоўная, карціна развіцця прадукцыйных сіл громадства на працягу гісторыі чалавечства. Пры гэтым зразумела, што развіццё і паліпашэнне прылад витворчості ажыццяўлялася людзьмі, якія мелі адносини да витворчості, а не незалежна ад людзей, — значыцца, разам са змяненнем і развіццём прылад витворчості, змяняліся і развіваліся іх вытворчыя вопыт, іх навывы да працы, іх умовы карыстання прыладамі витворчості.

У адпаведнасці са змяненнем і развіццём прадукцыйных сіл громадства на працягу гісторыі з'яўляюцца і змяняюцца і развіваюцца вытворчыя адносини людзей, і эканамічныя адносини.

Гісторыі вядомы пяць асноўных тыпаў витворчых адносін: першабытна-абшчыны, рабаўладальніцкі, феадалічны, капіталістычны, сацыялістычны.

Пры першабытна-абшчынным ладе асновай витворчых адносін з'яўляецца громадская ўласнасць на сродкі витворчості. Гэта ў асноўным адпавядае характару прадукцыйных сіл у гэты перыяд. Каменныя прылады і лук і стралы, якія павялічылі потым выключалі магчымасць барацьбы з сіламі прыроды і драпежнымі жывёламі ў адзіночку. Каб сабраць плаці ў лесе, палавіць рыбы ў вадзе, пабудавана якое-небудзь жыллё, людзі вядуць працаваць разам, калі яны не хочуць стаць афярай галоднай смерці, драпежных жывёл або суспільных вобчасцяў. Агульная праца вядзе да агульнай уласнасці на сродкі витворчості, таксама як на прадукты витворчості. Тут не маюць лічбы паняцця аб прыватнай уласнасці на сродкі витворчості, калі не лічыць асабістай уласнасці на некаторыя прылады витворчості, якія з'яўляюцца разам з тым прыладамі для аховы ад драпежных звяроў. Тут няма эксплуатацыі, няма класаў.

Пры рабаўладальніцкім ладе асновай витворчых адносін з'яўляецца ўласнасць рабаўладальніка на сродкі витворчості, а таксама на работніка витворчості — раба, якога можа рабаўладальнік працаваць, купіць, забіць, як жывёлу. Такія витворчыя адносини ў асноўным адпавядаюць стану прадукцыйных сіл у гэты перыяд. Замест каменных прылад пераход людзі мелі ў сваім распараджэнні металічныя прылады замест жабрацкай і прымітыўнай паліўнай гаспадаркі, якая не ведала ні жывёлагадоўлі, ні земляробства, павялічыла жывёлагадоўлю, земляробства, рамесныя раздзяленне працы паміж гэтымі галінамі витворчості, павялічыла магчымасць абмену прадуктаў паміж асобнымі людзьмі і воб-

чэствамі магчымасць наакуплення багачства ў руках нямогіх, сапраўднае наакупленне сродкаў витворчості ў руках меншасці, магчымасць падпарадкавання большасці меншасці і пераўтварэння іх у рабаў. Тут няма ўжо агульнай і свабоднай працы ўсіх членаў вобчасця ў прадасе витворчості, — тут пануе прымусовая праца рабаўладальніцкага характару. Таму няма і агульнай уласнасці на сродкі витворчості, таксама як на прадукты витворчості. Яе замяняе прыватная ўласнасць. Тут рабаўладальнік з'яўляецца першым і асноўным поўназначным уласнікам.

Багатыя і бедныя, эксплуататары і эксплуатаемыя, поўнапраўныя і бяспраўныя, лютая класавая барацьба паміж імі — такая карціна рабаўладальніцкага ладу.

Пры феадалічным ладе асновай витворчых адносін з'яўляецца ўласнасць феадала на сродкі витворчості і няпоўная ўласнасць на работніка витворчості, — прыгоннага, якога феадал ужо не можа звыць, але якога ён можа працаваць купіць. Побач з феадалічнай уласнасцю існуе аднаасобная ўласнасць вельнікі і рамесніка на прылады витворчості і на зваю прыватную гаспадарку аснована на асабістай працы. Такія витворчыя адносини ў асноўным адпавядаюць стану прадукцыйных сіл у гэты перыяд. Далейшае паліпашэнне плаці і апрацоўкі жалеза; распаўсюджанне жалезнага плуга і трыкага стаяк; далейшае развіццё земляробства, гародніцтва, вярхоўства, масларобства; павольнае пачат з рамесніцкімі майстэрнямі мануфактурнай прамысловасці, — такія характэрныя рысы стану прадукцыйных сіл.

Новыя прадукцыйныя сілы патрабуюць, каб у работніка была якая-небудзь ініцыятыва ў витворчості і схільнасць да працы, зацікаўленасць у працы. Таму феадал павінен рабаваць не зацікаўленага ў працы і ўсім вейніццатнага работніка, і лічыць за лепшае мець справу з прыгонным, у якога ёсць свая гаспадарка, свае прылады витворчості і які мае неабходную для таго, каб апрацоўваць зямлю і выплываць феадалу валудай са свайго ўраджаю.

Прыватная ўласнасць атрымлівае тут далейшае развіццё. Эксплуататар амаль такая-ж лютая, як пры рабоце, — яна толькі крыху змякчела. Класавая барацьба паміж эксплуатаатарамі і эксплуатаемымі з'яўляецца асноўнай рысай феадалічнага ладу.

Пры капіталістычным ладе асновай витворчых адносін з'яўляецца капіталістычная ўласнасць на сродкі витворчості пры алуэтнасці ўласнасці на работнікаў витворчості, — наёмных работных, якіх капіталіст не можа ні забіць, ні працаваць, бо яны свабодны ад асабістай залежнасці, але якія пазбаўлены сродкаў витворчості і, каб не памёрлі з голаду, вымушаны працаваць сваю работную сілу капіталісту і носяць на шні ярыя эксплуатацыі. Побач з капіталістычнай уласнасцю на сродкі витворчості існуе і мае на першы час шырокае распаўсюджанне прыватная ўласнасць вывучалых і рамесніка на сродкі витворчості, аснована на асабістай працы. Замест рамесніцкіх майстэрняў і мануфактурных прадпрыемстваў павялічыліся вельмі-вельмі фабрыкі і заводы, узброеныя машынамі. Замест дзвярцак майстэрняў, апрацоўваемых прымітыўнымі сляянокімі прыладамі витворчості, павялічыліся буйныя капіталістычныя эканамічныя прыватна-капіталістычныя эканамічныя машыны.

Новыя прадукцыйныя сілы патрабуюць, каб работнікі витворчості былі больш культурнымі і паняццымі, чым абыякі і бязмыя прыгонныя, вольнымі разумеюць машыну і правільна абыходзіцца з ёю. Таму капіталісты лічыць за лепшае мець справу са свабодным ад прыгонных уаў наёмным работным, дастаткова культурным для таго, каб правільна абыходзіцца з машынамі.

Але, развіццём да каласальных размероў прадукцыйных сіл, капіталіст заблытаўся ў невырашальных для яго супярэчнасцях. Вырабляючы ўсё больш і больш тавараў і вянжваючы паны на тавары, капіталіст абстрае канкурэнцыю, разарае маюць дробных і сярэдніх прыватных уласнікаў, пераўтваряе іх у пралетарыяў і павінае чаго забіць вырабленых тавараў становіцца немагчымым. Расшыраючы-ж витворчості і зборачы на вельмі-вельмі фабрыках і заводах мільёны работных, капіталіст наадае працуюць витворчості громадскага характару і падрывае тым самым сваю ўласную базу, таму што громадскі характар працуюць витворчості патрабуе громадскай уласнасці на сродкі витворчості, між тым як уласнасць на сродкі витворчості астаецца прыватна-капіталістычнай, несумяшчальнай з громадскім характарам працуюць витворчості.

Гэтым неспрымным супярэчнасцям характарам прадукцыйных сіл і витворчым адносинам даюць адлучыць сабе ў перыядычных крызісах перавитворчості, калі капіталісты, не знаходзячы плацежазольнага попыту з прычыны імі-ж уцягнутага разварэння масы насельніцтва, вымушаны спытаць прадукты, зніжаць гэтыя тавары спынаюць витворчості, разбуряць прадукцыйныя сілы, калі мільёны насельніцтва вымушаны прысяць бяспрацоўе і голад не з-за таго, што тавараў не хапае, а з-за таго, што тавараў выраблена вельмі многа.

Гэта азначае, што капіталістычныя витворчыя адносини пераходзіць адпаведна да стану прадукцыйных сіл громадства і сталі ў неспрымную супярэчнасць з імі.

Гэта азначае, што капіталізм тратва рэвалюцыйнай, заклікаюць змяніць цяперашнюю капіталістычную ўласнасць на сродкі витворчості сацыялістычнай уласнасцю.

Гэта азначае, што найвышэйшая класавая барацьба паміж эксплуатаатарамі і эксплуатаемымі з'яўляецца асноўнай рысай капіталістычнай уласнасцю. Пры сацыялістычным ладе, які ажыццяўляе пакуль-што толькі ў СССР, асновай витворчых адносін з'яўляецца громадская ўласнасць на сродкі витворчості. Тут ужо няма ні эксплуатацый, ні эксплуатаемых. Вырабленыя прадукты размеркоўваюцца на працы згодна прынятым. Вытворчыя адносини знаходзіцца на ўзроўні адпаведнасці са станам прадукцыйных сіл, бо громадскі характар працуюць витворчості падмацоўвае громадскай уласнасцю на сродкі витворчості.

Таму сацыялістычная витворчасьць у СССР не ведае перыядычных крызісаў перавитворчості і з'яўляецца ў ім надарэчнасцей.

Таму прадукцыйныя сілы развіваюцца тут паскораным тэмпам, бо адпавядаюць ім витворчыя адносини даюць ім поўную прастору для такога развіцця.

Такія вольныя карціны развіцця витворчых адносін людзей на працягу гісторыі чалавечства.

Такія вольныя залежнасць развіцця витворчых адносін ад развіцця прадукцыйных сіл громадства, перш за ўсё — ад развіцця прылад витворчості, у сілу якога змяненні і развіццё прадукцыйных сіл прыводзяць рава ці пона да адпаведных змяненняў і развіцця витворчых адносін.

«Ужыванне і стварэнне сродкаў працы», гаворыць Маркс, хоць і ўласцівыя ў зародкавай форме некаторым відам жывёл, складаюць спецыфічна характэрную рысу чалавечага працуюць працы, і таму Фрэнклін вызначае чалавечка, як жывёлу, якая робіць прылады. Такою-ж вянжасць, як была астанкаў касцей мае для вывучэння арганізму зніжаныя жывёлных вылаў, астанкі сродкаў працы маюць для вывучэння зніжаныя громадска-эканамічныя фармаліцы. Эканамічныя эпохі адпавядаюцца не тым, што вырабляецца, а тым, які вырабляецца... Сродкі працы не толькі мярляе развіцця чалавечай работнай сілы, але і паказальнік тых громадскіх адносін, пры якіх робіцца праца» (К. Маркс, «Капітал», т. I, стар. 121, выданне 1935 г.).

І далей: «Грамдскія адносини песна звязаны з прадукцыйнымі сіламі. Наакупляючы новыя прадукцыйныя сілы, людзі змяняюць свой спосаб витворчості, а са змяненнем спосабу витворчості, спосаб забеспячэння свайго жыцця, — яны змяняюць усе свае громадскія адносини. Руцны млын дае вам громадства з сюзоранам (феадалам — Рэд.) на чале, паравы млын — громадства з прамысловым капіталістам» (К. Маркс і Ф. Енгельс, т. V, стар. 364).

«Бесперапынна адбываецца рух росту прадукцыйных сіл, разбурэнне громадскіх адносін, узнікненне ідэй, нерухомы толькі абстрактны рух» (там-жа, стар. 364).

Характэрныя гэтыя гістарычныя матэрыялы, фармуліраваны ў «Маніфесте камуністычнай партыі», Энгельс гаворыць:

«Эканамічныя витворчості і вемінуча вынікаюць з яе будовы громадства любой гістарычнай эпохі ўтвараюць аснову яе палітычнай і разумовай гісторыі... У адпаведнасці з гэтым, з часу раздзялення першабытнага абшчыннага землеўладання ўся гісторыя была гісторыяй класавай барацьбы, барацьбы паміж эксплуатаемымі і эксплуатаючымі, падначаленымі і пануючымі класамі на розных ступенях громадскага развіцця... Цяпер гэта барацьба дасягнула ступені, на якой эксплуатаемы і прыгнечаны клас (пралетарыяты) не можа ўжо вываляцца ад эксплуатацыйца і прычынаюцца яго класа (буржуазіі), не вызвалючы ў той-жа час усяго громадства назаўсёды ад эксплуатацыі, прыгнечанай і класавай барацьбы...» (Прудма Энгельс і К. Маркс, «Маніфест»).

Трэцяя асаблівасць витворчості састаіць у тым, што ўзнікненне новых прадукцыйных сіл і адпавядаючых ім витворчых адносін адбываецца не асобна ад старога ладу, а ў пераходнае старога ладу, адбываецца не ў рэзультате наўмыснай, свядомай дзейнасці людзей, а стыхійна, несвядома, незалежна ад волі людзей. Яно адбываецца стыхійна і незалежна ад волі людзей на лух прычынах.

Па-першае, таму, што людзі не свабодны ў выбары таго ці іншага спосабу витворчості, бо кожнае новае пакаленне, уступаючы ў жыццё, астае ўжо гатовым прадукцыйнымі сіламі і витворчымі адносинам, якія рэзультат работ мінулых пакаленняў, з прычыны чаго яны павінны прыняць на першы час усе тое, што астае ў гатовым выглядзе ў галіне витворчості, і прыставацца да іх, каб атрымаць магчымасць.

«Пад «сродкамі працы» Маркс разумее галоўным чынам прылады витворчості. — Рэд.

масьць вырабляць матэрыяльныя алабыткі.

Па-другое, таму, што, паліпашаючы тую ці іншую прыладу витворчості, той ці іншы элемент прадукцыйных сіл, людзі не ўведамляюць, не разумеюць і не задумваюцца над тым, да якіх громадскіх рэзультатаў павінны прывесці гэтыя паліпашэнні, а думаюць толькі аб сваіх буднічных ітарэсах, аб тым, каб аблігчыць сваю працу і дабіцца якой-небудзь пачасраднай, адчувальнай выгады для сабе.

Калі некаторыя члены першабытна-абшчыннага громадства паступова і вобчашкам пераходзіць ад каменных прылад да жалезных прылад, яны, зразумела, не ведалі і не задумваліся над тым, да якіх громадскіх рэзультатаў прывядзе гэта навіна, яны не разумеюць і не ўведамляюць таго, што пераход да металічных прылад азначае пераварот у витворчості, што ён прывядзе нарэшце да рабаўладальніцкага ладу, — яны проста чаццелі аблігчыць сваю працу і дабіцца бліжэйшай адлучаемай выгады, — іх свядомай дзейнасцю абмяжоўвалася вузкімі рамкамі гэтай буднічнай асабістай выгады.

Калі ў перыяд феадалічнага ладу маюцца буржуазія Еўропы побач з дробнымі пхаванымі майстэрнямі пачала будаваць буйныя мануфактурныя прадпрыемствы і рухала, такім чынам, наперад прадукцыйныя сілы громадства, яна, зразумела, не ведала і не задумвалася над тым, да якіх громадскіх вынікаў прывядзе гэта навіна, яна не ўведамляла і не разумеда, што гэта «маленькая» навіна прывядзе да такой пераўтварэння громадскіх сіл, якая павінна скончыцца рэвалюцыяй і супроць каралеўскай улады, мільясы якой яна так высока паніла, і супроць дваран, у рады якіх нярэдка марылі паласіць яе лепшыя прадстаўнікі, — яна проста чаццелі ўведамляла выбар тавараў, вынішчы які маглі больш тавараў на рынку Азіі і тым-то адрыццям Амерыкі і атрымаць як мага больш прыбытку, — яе свядомай дзейнасцю абмяжоўвалася вузкімі рамкамі гэтай буднічнай практыцы.

Калі рускія капіталісты сумесна з замежнымі капіталістамі ўзможна насадзілі ў Расіі сучасную буйную машынабудаўчую прамысловасць, павялічылі царом некрутым і адлучаючым сялян на з'яўленне памешчыкам, яны, зразумела, не ведалі і не задумваліся над тым, да якіх громадскіх вынікаў прывядзе гэты сур'ёзны рост прадукцыйных сіл, яны не ўведамлялі і не разумеюць, што гэты сур'ёзны скачок у галіне прадукцыйных сіл громадства прывядзе да такой пераўтварэння громадскіх сіл, якая дасць магчымасць пралетарыяту абдынаць сабой сялянства і зрабіць пераможную сацыялістычную рэвалюцыю, — яны проста чаццелі расшырыць да крайнасці прамысловую витворчость, авалоць каласальным унутраным рынкам, стаць манопалістамі і выкастаць з народнай гаспадаркі як мага больш прыбытку, — іх свядомай дзейнасцю не ішла далей іх буднічных вузка-практычных ітарэсаў.

У адпаведнасці з гэтым Маркс гаворыць:

«У громадскай витворчості свайго жыцця (гэта значыць у витворчості матэрыяльных алабыткаў, неабходных для жыцця людзей. — Рэд.) людзі ўступаюць у поўныя, неабходныя, ад іх волі не залежныя» адносини — витворчыя адносини, якія адпавядаюць поўнай ступені развіцця іх матэрыяльных прадукцыйных сіл» (К. Маркс, Выбраныя творы, т. I, стар. 269).

Гэта, аднак, не значыць, што змяненні витворчых адносін і пераход ад старых витворчых адносін да новых прыячае гадла, без канфілікту, без патрасенняў. Наадварот, такі пераход адбываецца звычайна шляхам рэвалюцыйнага звяржэння старых витворчых адносін і ўвядзення новых. Да пэўнага перыяду развіцця прадукцыйных сіл і змяненні ў галіне витворчых адносін прыячаюць стыхійна, незалежна ад волі людзей. Але гэта толькі да пэўнага моманту, да моманту, пакуль увіншыя і развіваюцца прадукцыйныя сілы змогуць, як след, высцпець. Пасля таго, як новыя прадукцыйныя сілы высцпелі, існуючыя витворчыя адносини і іх асобіты — пануючы клас, перавитварюючы ў тую «непераадальную» пераходную, якую можна звыць з ляргоі толькі шляхам свядомай дзейнасці новых класаў, шляхам гвалтоўных дзеянняў гэтых класаў, шляхам рэвалюцыі. Тут асабліва ярка выступае вельмі-вельмі роля новых громадскіх ідэй, новых палітычных устаноў, новай палітычнай улады, заклікаючых скасаваць сілай старыя витворчыя адносини. На аснове канфілікту паміж новымі прадукцыйнымі сіламі і старымі витворчымі адносинам, на аснове новых эканамічных патрэбнасцей громадства ўнікаюць новыя громадскія ідэі, новыя ідэі арганізацыі, вольны і мабілізаваць масы, масы згуртаваць у новую палітычную армію, стараючыся новую рэвалюцыйную ўладу і скарыстаюцца яе для таго, каб скасаваць сілай старыя палітычныя і гвалтоўныя адносини і ўвядзіць новую парадзі. Стыхійны працэс развіцця ўступае месца свядомай дзейнасці людзей, мірнае развіццё — гвалтоўнаму пераварту, звалюцца — рэвалюцыі.

«Пралетарыяты, гаворыць Маркс, у барацьбе супроць буржуазіі абавязкова абдынаюцца ў клас, шляхам рэвалюцыі ён перавтваряе сябе ў пануючы клас і ў якасці пануючага класа сілай скасоўвае старыя витворчыя адносини» («Маніфест»).

«Курсіў рэдэцыі.

фест камуністычнай партыі, у данне 1938 г., стар. 52).

а) «Пралетарыяты скарыстаюць сваё палітычнае панаванне для таго, каб вырваць у буржуазіі за крокам увесь капітал, цэнтры заваць усе прылады витворчості, рука дзяржавы, г. зн. пралетарыята, арганізаваць